

SURMÁNEK, ŠTEFAN. KLERIKALIZÁCIA VEREJNÉHO ŽIVOTA NA SLOVENSKU AKO PREJAV A DÔSLEDOK SILNEJÚCEHO VPLYVU KATOLÍCKEJ CIRKVI. KOŠICE : ELFA, 2009. 132 s. ISBN 978-80-8086-105-6 (RECENZIA)

JUDR. LUCIA MADLEŇÁKOVÁ
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPRÁVNÍHO PRÁVA A SPRÁVNÍ VĚDY

Úvod

Nedávno sa na slovenskom trhu objavila publikácia Štefana Surmánka **Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejúceho vplyvu katolíckej cirkvi**. Ako z názvu ľahko vybadať, autor si v nej nekladie otázku, či skutočne dochádza ku klerikalizácii verejného života, ale predkladá konštatovanie, že k nej dochádza, a rovno ju zdôvodňuje silnejúcim vplyvom katolíckej cirkvi. Vnímavému čitateľovi tak vzal kus potešenia z bádania a objavovania jeho názoru na stav klerikalizácie na Slovensku. Ten dostane odpoveď na svoju prípadnú otázku o stave klerikalizácie na Slovensku hneď v názve publikácie.

No pokiaľ ide o to, čo vlastne klerikalizácia je, to sa čitateľ nedozvie, i keď ide o zásadný pojem, s ktorým publikácia často operuje. O obsahu tohto slova sa takisto mnoho nedozvie ani v bežnom slovníku cudzích slov. Jeho krátku definíciu však ponúka na svojich webových stránkach autorovi zrejme blízka spoločnosť Prometheus¹: „KLERIKALIZMUS je spoločensko-politické hnutie usilujúce o získanie a udržanie rozhodujúcej úlohy cirkvi v politickom, kultúrnom a hospodárskom živote spoločnosti.“ Autorovi sa tak podarilo k čítaniu knihy pripojiť aj čo-to z detektívnej zápletky, keď obsah základného pojmu knihy treba vyhľadávať na internete.

Pokiaľ ide o autora, zadná strana obálky knihy o ňom prezrádza, že PhDr. Štefan Surmánek, CSc. (1953) je vysokoškolský pedagóg. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa orientuje predovšetkým na problémy tvoriace obsah a výskumné zameranie všeobecnej politológie, dejín, sociálno-politického myslenia a otázok spojených s formovaním vzťahov medzi štátom a cirkevnými organizáciami. Ak by sme chceli autora charakterizovať bližšie, mnohé nám napovie skutočnosť, že výber z jeho knihy je uverejnený na webových

¹ Spoločnosť Prometheus – združenie svetských humanistov,
<http://prometheus.unas.cz/>, navštívené 1. júla 2010.

stránkach spoločnosti Prometheus. Táto spoločnosť samu seba nazýva spoločnosťou humanistov, ktorých hlavným cieľom je ochraňovať práva slovenských občanov bez akéhokoľvek náboženského vyznania. Medzi jej hojne publikujúcich členov sa radia také mená ako Peter Prusák či Marián Baťala. Z takejto krátkej charakteristiky autorových preferencií sa potom dá vytvoriť uhol pohľadu na autora a najmä na jeho samotné dielo, ktoré je predmetom tejto recenzie. Dá sa z nej vytušiť, že ide o výsledok práce autora „sekulárneho“ a do značnej miery subjektívne hodnotiaceho súčasnú situáciu na Slovensku, čo bráni v tom, aby sa jeho kniha dala nazvať odbornou.

Publikácia je rozdelená na dve základné časti: v prvej autor podrobuje kritike a analýze sociálne učenie a sociálnu doktrínu katolicizmu, pričom táto kapitola vychádza predovšetkým z historických súvislostí, v druhej kapitole autor osvetľuje momentálny stav vzťahu štátu a katolíckej cirkvi na Slovensku. Úvod obsahuje stručné zhodnotenie súčasného trendu odlevu veriacich v súvislosti s krízou katolicizmu, upozorňuje na krízu kresťanských hodnôt a morálky a na neschopnosť kresťanstva reagovať na nové trendy a vývoj spoločnosti a jeho zastavenie sa v stredoveku. **Kríza katolicizmu**, prijímania jeho hodnôt a morálky a odlev veriacich je reálnou skutočnosťou. Avšak konštatovanie príčin tohto stavu je určite hodné hlbšieho skúmania a zdôvodnenia, nielen vieroučného či politického charakteru, ale aj charakteru sociologického či psychologického. To, že katolicizmus nereaguje na „potreby modernej doby“, je na druhej strane skôr výrazom jeho schopnosti stáť si za svojim názorom. Otázkou, samozrejme, ostáva, či má byť úlohou kresťanstva zachovať si za každú cenu priazeň čo najväčšieho počtu veriacich, alebo, naopak, dbať na kvalitu „ponuky“ pre tých, ktorí sa rozhodli ísť jeho cestou.

Protirečivý charakter vývoja sociálneho učenia a sociálnej doktríny katolicizmu

Aj v prvej časti publikácie pod uvedeným názvom autor hneď v nadpise prezrádza svoj názor. Mapuje **sled pontifikátov jednotlivých pápežov** a hodnotí ich činnosť **z hľadiska ich rozvíjania alebo absencie sociálnej doktríny katolíckej cirkvi**. Autor začína túto časť práce kritikou politiky Pia IX., za ktorého vedenia bol ustanovený I. vatikánsky koncil a začala sa kríza katolíckej cirkvi. Autor kritizuje jeho odmietanie modernej spoločnosti, pod čím rozumie nacionalizmus a materializmus. Treba povedať, že dnes sa po zlých skúsenostiach proti týmto systémom nebúria len katolíci, ale aj iné osoby s výsostne nenáboženským presvedčením (pacifisti, zelení). Vo vymenúvaní kritikov komunizmu autor pokračuje Piom XI., Piom XII. A, samozrejme, Jánom Pavlom II. Je do istej miery pravda, na čo autor správne poukazuje, že katolícka cirkev sa nemôže pýšiť náklonnosťou niektorých pápežov (spomeňme len Pia XI. a Pia XII.) k spolupráci s fašizmom a naciz-

mom. Autor sa samostatne a podrobne zaoberá pontifikátom Jána Pavla II. Vyčíta mu, že „realizácia ‚poľského modelu‘ (...) vyplývala z jeho osobného presvedčenia o škodlivosti a neľudskosti tejto formy spoločenského zriadenia [socializmu, pozn. autora]“.² Vraj postupoval v súlade s „požiadavkami reakčných kruhov západu“.³ Ale čo je najhoršie, pápež bol vraj – asi na rozdiel od samotného autora – zaujatý a nedokázal sa objektívne a nestranne pozerat’ na udalosti vo svete.⁴

Čo je však hodné pozornosti, je **snaha katolíckej cirkvi dostať sa ako významný činiteľ do rozhodovania o závažných politických otázkach**: zúčastňovať sa pripomienkového konania pri tvorbe (všetkých?) zákonov, rokovať s vládou (o všetkých otázkach?) či byť členmi jednotlivých (všetkých?) výborov. Autor na túto snahu upozorňuje v súvislosti s Pastoračným a evanjelizačným plánom katolíckej cirkvi na Slovensku pre roky 2001 – 2006. Ak by skutočne boli snahy katolíckej cirkvi zapojiť sa do *všetkých* oblastí verejného života, znamenalo by to prehodnotiť neutralitu štátu jednak v súvislosti s umožnením aj iným registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam, aby sa takejto diskusie a zapojenia dočkali, jednak by bolo dôležité vymedziť skutočnú *politickú* úlohu cirkvi v spojení so štátom a zamyslenie sa nad tým, či katolícka cirkev skutočne nedostáva až príliš miesta v priestore moci, ktorá pre ňu nie je vyhradená.

Prvej časti publikácie sa nevyhli niektoré nejasnosti a nepresnosti. Autor tak uvádza, že **v Lisabonskej zmluve nie je odkaz na kresťanskú tradíciu**. V tomto sa s autorom nedá súhlasiť, aj keď má po formálnej stránke do istej miery pravdu. V preambule Lisabonskej zmluvy skutočne nie je priamy odkaz na kresťanskú tradíciu, ale akú inú tradíciu než kresťanskú (islamskú? budhistickú??) treba vidieť v znení týchto slov preambuly: „inšpirujúc sa európskym (...) náboženským (...) odkazom“? Áno, je pravda, že preambula výslovne na kresťanstvo neodkazuje, no ak nebudeme zatvárať oči, musíme priznať, že jedine kresťanstvo môže byť náboženským odkazom, tradíciou Európanov. Celkovo možno povedať – skôr ako za objektívne historické zhodnotenie nastolenej témy možno prvú časť publikácie označiť za protifašistický a prokomunistický výkrik.

² SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 33.

³ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 34.

⁴ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 37.

Skutočná tvár vzťahu štátu a katolíckej cirkvi v podmienkach Slovenskej republiky

V druhej časti práce autor analyzuje aktuálnu situáciu s tým, že jej začiatok datuje do roku 1989. Autor upozorňuje, že po roku 1989 neboli vzťahy cirkvi a štátu systémovo riešené, a uvádza hneď niekoľko príčin: nedostatok politickej vôle, neochota katolíckej cirkvi motivovaná ekonomicky a odmietanie robiť kompromisy na strane katolíckej cirkvi. Tu sa dá s autorom na viacerých miestach súhlasiť. Tiež je pravda, že katolícka cirkev pred rokom 1989 odluku požadovala, aby sa tak vymanila z dohľadu štátu, po tomto roku ju však už nechcela z ekonomických dôvodov. Momentálny **model koexistencie štátu a cirkvi** na Slovensku autor vidí v kooperácii, s čím možno súhlasiť, autor však tento model nevidí ako ideálny. Ako ideálnu považuje odluku a taktiež zdôvodňuje tento svoj postoj.

V mnohom ďalšom sa však s autorom súhlasiť nedá. Autor totiž tvrdí, že „uplatňovanie zákona z roku 1949 [o financovaní cirkví, pozn. autora] považuje EÚ za niečo absurdné, prežité a neštandardné“.⁵ Bolo by vhodné takéto konštatovanie podprieť o zdroj, z ktorého autor čerpal. Uvádza, že existencia tohto „60-ročného právneho dinosaura“⁶ je vraj v rozpore s princípmi Charty EÚ a taktiež, že financovanie cirkví z rozpočtu štátu je v rozpore s neutralitou štátu. Príliš silné slová, ktorým by sa hodila argumentácia. Je, samozrejme, očividné, že predpis z päťdesiatych rokov minulého storočia dnes nemôže dosť dobre slúžiť potrebám financovania cirkví, avšak je otázkou, s ktorými princípmi Charty je tento zákon v rozpore a ako je financovanie cirkví v rozpore s neutralitou štátu, keď neutralita štátu znamená, že štát sa neviaže na žiadnu konkrétnu ideológiu alebo náboženstvo a voči všetkým (registrovaným) cirkvám a náboženským spoločnostiam sa správa rovnako. Autor taktiež uvádza, že financovaním cirkví štátom sa otvára možnosť štátu zasahovať do súkromnej sféry človeka.⁷ Takáto situácia nie je celkom predstaviteľná vzhľadom na to, že pred ESLP sa zatiaľ objavili len sťažnosti v opačnom prípade, a to keď boli cirkvi financované na základe iného modelu než na Slovensku a s tým cieľom bola vedená evidencia príslušnosti k náboženstvu a jeho zmeny. To, samozrejme, neznamená, že model financovania cirkví na Slovensku je ideálny.

Financovaním sa autor zaoberá pomerne podrobne. Presvedčivosti jeho štatistických údajov by však určite pridalo, keby ich nečerpal z publikácie

⁵ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 82.

⁶ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 82.

⁷ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 96.

z roku 2003, ktorá uvádza štatistiky z roku 1997 a 1998, čitateľ by si iste zaslúžil štatistiku novšiu, keď kniha vyšla v roku 2009. Kritika financovania a majetkových otázok si však nežiada tvrdenia, ale pádne argumenty. I keď by sa to tak na prvý pohľad zdalo, ten „najpresvedčivejší argument“, ktorý autor uvádza, nie je nič iné ako jednoduché tvrdenie: „Jedným z najpresvedčivejších argumentov spochybňujúcich právnú čistotu procesu reštitúcie cirkevného majetku je tvrdenie, podľa ktorého cirkvám a náboženským spoločnostiam bol navrátený aj ten majetok, ktorý im vôbec nepatrí.“⁸ Na podporu tohto tvrdenia autor používa len tvrdenie politika (D. Čaplovič) a názor „odborníčky v odbore“. Nezodpovedanou otázkou ostáva, prečo sa teda tento „necirkevný“ majetok cirkvám vracal, keď im nepatrí.

S čím sa nedá súhlasiť, je názor autora o možnosti zistiť stav skutočne veriacich na Slovensku len v prípade povinnosti platiť cirkevnú daň alebo inak platiť za služby cirkvi.

Vzt'ahy s Vatikánom

Ďalšou rozsiahlejšou témou, ktorej sa autor venuje, sú **zmluvné vzt'ahy s Vatikánom**. Autor tu analyzuje **Základnú zmluvu medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou č. 326/2001 Z. z.**, nerobí to však s presvedčením, že skutočne ide o *zmluvu*, teda vyjadrenie slobodne prejavenej vôle oboch strán, ale o niečo, čo bolo štátu prikázané z autoritatívnej pozície Vatikánu. Autor tu vyslovuje zásadný názor, že články 10, 11 a 12 základnej zmluvy *sú v rozpore s civilným právom*, keď zakazujú rozvody a vytvárajú nerovnosť medzi manželskými a nemanželskými deťmi. Opäť ide o jeden z názorov autora, ktorý ani v najmenšom neodôvodňuje, aj keď by sa v tomto prípade určite minimálne odôvodnenie hodilo, keďže žiadny z uvedených článkov podobné podozrenia nevyvoláva.⁹ Autor taktiež uvádza, že bol „tento

⁸ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejúceho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 88.

⁹ Pre úplnosť tu uvádzam doslovné znenia uvedených článkov:

„Článok 10:

1. Manželstvo uzavreté podľa kánonického práva, ktoré spĺňa aj podmienky uzavretia manželstva ustanovené právnym poriadkom Slovenskej republiky, má na území Slovenskej republiky rovnaké právne postavenie a účinky ako manželstvo uzavreté občianskou formou. Štátnu evidenciu manželstiev uzavretých podľa kánonického práva a ich zápis v matrike do knihy manželstiev upravuje právny poriadok Slovenskej republiky.

2. Rozhodnutie Katolíckej cirkvi o nulite manželstva alebo o rozviazaní manželstva sa oznámi na žiadosť jednej zo stránok Slovenskej republiky. Slovenská republika bude ďalej konať v tejto veci podľa svojho právneho poriadku.

Článok 11: Zmluvné strany budú spolupracovať na ochrane a podpore manželstva, ako aj rodiny, ktorá z manželstva pochádza.

dokument [základná zmluva] v slovenskom parlamente bez akejkoľvek vecnej diskusie, pripomienok a námietok schválený“.¹⁰ Podľa stenografického záznamu 43. schôdze Národnej rady SR v roku 2000 (30. novembra 2000) je zrejmé, že väčšina poslancov NR SR rámcovo súhlasila s tým, že bude hlasovať za podpísanie tejto medzinárodnej zmluvy. Ako uviedol minister Eduard Kukan, na zmluve sa pracovalo od roku 1996, jej konečné znenie bolo prerokované vo výboroch a v nich aj schválené. Ako je zo záznamu zrejmé, objavili sa aj námietky, že o zmluve sa nevedla verejná diskusia, rovnako ako to uvádza autor. Otázkou na mieste však ostáva, či sa o každej medzinárodnej zmluve vedie verejná diskusia. Skôr platí, že o prijatí 90 % medzinárodných zmlúv sa obyčajný občan ani nedozvie. Taktiež to, že zmluva bola prijatá bez „námietok a pripomienok“, zo stenografického záznamu nevyplýva. Niekoľko poslancov malo k zmluve pripomienky, medzi poslancami je však v tejto otázke badať všeobecný konsenzus. Na základe tohto by sa dalo tvrdiť, že zmluva bola jednou z mála otázok, na ktorej sa vtedajšia koalícia a opozícia zhodli. A keďže poslanci sú volení občanmi SR, dá sa predpokladať, že väčšinový konsenzus občanov SR sa prejavil aj vo väčšinovom konsenze samotných poslancov NR SR.

Rovnoprávnosť štátnych a cirkevných škôl

Zaujímavý je taktiež názor autora, podľa ktorého v ČR nie sú **štátne a cirkevné školy** zrovnoprávnené, na rozdiel od SR. Z českého školského zákona (z. č. 561/2004 Sb.) nevyplýva však ani náznak toho, že by školské a cirkevné školy neboli „rovnoprávne“. Cirkevné školy dokonca v ČR nie sú, čo sa týka financovania, postavené ani na roveň súkromným školám, ktoré by sme mohli pokladať za „nezrovnoprávnené“. Autor tento názor prezentuje v súvislosti s rozborom parciálnej **Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní (č. 394/2004 Z. z.)**. Skôr než problematika rovnoprávnosti cirkevných a štátnych škôl je v tejto súvislosti zásadnejším ustanovenie, podľa ktorého cirkevné školy nemusia vyučovať to, čo nezodpovedá katolíckej výchove a vzdelávaniu. Tak by mohla ľahko nastať situácia, že na cirkevných školách by sa nevyučovalo

Článok 12:

1. Starostlivosť o deti a ich výchova je právom a povinnosťou rodičov. Ak toto právo nemôžu zo závažných dôvodov uplatňovať rodičia, prechádza na základe rozhodnutia príslušného súdu Slovenskej republiky na iné osoby, alebo zariadenia na výkon ústavnej alebo ochrannej výchovy.

2. Rodičia a iné osoby a zariadenia uvedené v ods. 1 majú právo vychovávať deti v súlade s vieroučnými a mravoučnými zásadami Katolíckej cirkvi.

¹⁰ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 100.

evolučná teória, základy sexuálnej výchovy a pod. Takáto situácia by iste znamenala nerovnosť vo vzdelávaní jednotlivých skupín obyvateľstva a ich znevýhodnenie v ďalšom vzdelávaní, prípadne v zamestnaní.

Pri otázkach školstva autor ešte ostáva. Vyjadruje sa **k otázke náboženstva ako povinne voliteľného predmetu**. (Pokiaľ je známe, náboženstvo je aj dnes povinne voliteľným predmetom, takže v tejto súvislosti nedôjde k niečomu novému.) Avšak autor tvrdí, že dôsledkom zavedenia náboženstva ako voliteľného predmetu bude to, že žiaci budú neistí a nebudú vedieť, kde je pravda, pri rôzniacich sa výkladoch v rôznych predmetoch. To vraj utlmí ich kritické myslenie.¹¹ Vychádzajúc z logiky veci – nebude práve táto „viacnázorovosť“ viesť skôr *k formovaniu* ich kritického myslenia??

Zmluva o výhrade vo svedomí

Ďalšia parciálna zmluva sa má týkať **výhrad svedomia**. Treba dodať, že táto dosiaľ nebola uzatvorená. Okrem niektorých protirečení – na s. 114 autor uvádza, že obsah zmluvy ide *nad rámec právneho poriadku SR*, a o stranu ďalej už tvrdí, že *mnohé z práv týkajúcich sa výhrady svedomia sú už súčasťou právneho poriadku SR* – tu autor uvádza nesúhlasné stanovisko so zriadením „zvláštného výboru vieroučných a mravoučných arbitrov“, ktorý bude hodnotiť učenú výhradu. Tu autor namieta, že výbor nebude objektívny a bude procirkevne orientovaný. Prvým zaujímavým momentom je, že o takomto výbore v návrhu zmluvy nie je zmienka. V návrhu zmluvy je reč len o komisii, a to v čl. 7 ods. 2 zmluvy: „Na vykonanie tejto zmluvy zmluvné strany zriadia spoločnú komisiu, ktorá bude mať poradný charakter. Spoločná komisia bude mať paritné zloženie po troch zástupcoch¹² z každej zmluvnej strany a bude sa schádzať najmenej dvakrát ročne alebo kedykoľvek, ak o to požiadajú jedna zo zmluvných strán. Úlohou spoločnej komisie bude najmä: posudzovať oblasti a jednotlivé činnosti, ktoré sú predmetom výhrad vo svedomí, predkladať pripomienky k návrhom všeobecne záväzných právnych predpisov a podnety na legislatívnu úpravu práva uplatňovať výhrady vo svedomí a na zabránenie jeho zneužívania, vyhodnocovať uplatňovanie tejto zmluvy, predkladať návrhy na zmeny a doplnky tejto zmluvy.“ Ak by mal byť skutočne zriadený výbor, ktorý autor uvádza, bolo by dôležité jeho zloženie. Takýto výbor, respektíve orgán, ktorý posudzuje učené výhrady svedomia, však nie je ničím novým ani ničím neobvyklým v iných štátoch. Napríklad v Belgicku je zriadená Rada pre majúcich výhradu, ktorá má za úlohu

¹¹ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 110-111.

¹² V iných návrhoch po dvoch.

rozhodnúť na základe ústneho pojednávania so žiadateľom o možnosti uplatnenia jeho výhrady svedomia. V Nemecku o tom rozhoduje ministerstvo mládeže, rodiny, žien a zdravia.¹³ Autor však správne poukazuje na otázku, ako sa bude postupovať v prípade osôb bez vyznania alebo osôb iného než katolíckeho vyznania. Bude zriadený podobný výbor? Z koho bude zložený? Na základe čoho bude posudzovať učenú výhradu – podľa vieroučných a mravoučných zásad katolíckej cirkvi asi nie. Predpokladám, že toto by bolo predmetom nadväzujúcich zmlúv medzi SR a ostatnými náboženskými spoločnosťami a cirkvami, a taktiež by bolo teba v tejto oblasti upraviť vnútroštátne právne predpisy.

Konzervativizmus kresťanskej cirkvi

Autor v celej publikácii kritizuje kresťanskú cirkev, že je konzervatívna a nie pokroková v **otázkach rozvodov, umelej antikoncepcie, sterilizácie, potratov a homosexuality**. Celé autorove snaženie vychádza do jedného zaujímavého záveru: autor akoby sa snažil katolíckej cirkvi všelijako pomôcť, aby nestrácala svojich veriacich – chce ju zmodernizovať tak, aby vyhovovala požiadavkám čo najširšej masy „moderných“ ľudí a aby tak cirkev stále mohla reprezentovať názory čo najširšieho spektra občanov Slovenskej republiky. Prečo potom autor vyzerá, že brojí proti kresťanstvu, keď sa bije v konečnom dôsledku zaň?

Treba taktiež upozorniť na niektoré autorove obraty, ktoré akoby vypadli z úst rétoriky minulého storočia a ktoré svedčia ak nie o autorovi, tak minimálne o dobe, s ktorou sa autor stotožňuje. Slovné spojenia ako „buržoázny štát“, „kapitalizmus“, „triedny boj“, „kapitalistický spôsob výroby“, vykorisťovanie“ či „revolučný boj pracujúcich“ sa vari naposledy vyskytli v publikáciách z roku 1989. Takáto terminológia len uberá knihe na presvedčivosti a chtiac-nechtiac autor sám seba zaraďuje k vedcom minulého režimu.

S týmto určite súvisia aj niektoré autorove výroky typu: „Jednou principiálnou a nemennou zásadou, ktorá sa ako čierna niť vinie celou ich [rozumej katolíckej cirkvi, pozn. autora] činnosťou a obsahom ich výrokov (...) bola až fanatická nenávisť k všetkému, čo nejakým, hoci len okrajovým spôsobom súviselo s komunizmom, Sovietskym zväzom, ateizmom, materialistickým svetonázorom a modernistickými tendenciami vnútri katolíckej cirkvi.“¹⁴ Azda sa dá len pokrútiť hlavou nad takýmto prekvapením autora. Predsa rovnako ako on práve brojí proti katolíckej cirkvi, ktorá sa (vraj) snaží pretvoriť náš neutrálny štát na štát klerikálny, tak asi brojila katolícka cirkev proti sys-

¹³ Viac pozri MOSKOS, CH. C., CHAMBERS, J. W. II. (eds.) *The new conscientious objection; from sacred to secular resistance*. Oxford University Press 1993.

¹⁴ SURMÁNEK, Štefan. *Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejšieho vplyvu katolíckej cirkvi*. Košice : ELFA, 2009, s. 15.

tému, ktorý bol založený na ateizme a jeho úlohou bolo akýkoľvek zárodok viery vo svojich občanoch udusiť.

V celej publikácii badať veľmi kritický postoj autora, až akúsi inkvizítor-skú zaslepenosť. Akokoľvek sa chce čitateľ počas čítania knihy od tohto autorovho tónu oslobodiť, ten ho sleduje na každom kroku, a ak občas zanikne v objektívnej rozprave, vzápätí na čitateľa vystrčí spoza rohu rožky. Akúkoľvek odbornú hodnotu by táto publikácia chcela mať, vždy ju prebije jej kričiaci a neúprosný tón, ktorý môže, bohužiaľ, osloviť len veľmi úzke spektrum čitateľov.